

Kaynak:

Alver, Füsun (2016). “Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik Ve Kültürel Çalışmalar Perspektifinden, Dijital Sosyal Ağların İletişim Pratiklerini Dönüştürme Ve Demokratikleştirme Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Deneme”. II. Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi: Yeni Medya ve Görsel Kültür. Bildiri Kitabı. Editör: Bilal Arık; Füsun Alver. Akdeniz Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Berlin Beucht Hochschule Medya ve Enformatik Bölümü. Antalya. 20-23 Nisan 2016. s.801-818.

ELEŞTİREL EYLEM TEORİSİ, SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR PERSPEKTİFİNDEN, DİJİTAL SOSYAL AĞLARIN İLETİŞİM PRATİKLERİNİ DÖNÜŞTÜRME VE DEMOKRATİKLEŞTİRME POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR DENEME

¹Füsun Alver

1-GİRİŞ

Kişilerarası alanda başlayan iletişim, geleneksel kitle medyası teknolojisinin gelişimi ile geniş bir alana yayılmış ancak içeriklerin üretim ve dağıtım esaslarında medya örgütlerinin iktidarının yoğunlaşması, bireylerin ve toplumun gereksinimi olan etkileşimli iletişim ortamını yaratamamıştır. Yirminci yüzyılın sonundan itibaren ise, analog teknolojiden, dijital teknolojiye yönelinmiş ve haber portalları, sohbet grupları, çeşitli platformlar ve bloglar, yeni türde sosyal ilişkilere olanak sağlayan çok fonksiyonlu, yeni iletişim formları geliştirmiştir. Arama motorlarından, haber, video ve fotoğraf portallarına ve siyasi platformlara kadar geniş bir alanda internetin sosyal iletişimi ve katılımı teşvik ettiğini ve yoğunlaştırdığını gözlemlemek olasıdır. Dijital iletişim ve medya teknolojisi; mobil telefon, blog ve forumların sosyal ağları ile etkileşimli bir medya ortamı sağlayarak, tartışmalı da olsa kitle iletişiminin demokratikleşmesi potansiyelini ortaya koymaktadır.

Gündelik yaşamda bireysel ve toplumsal iletişim; mekansal, zamansal ve anlamsal olarak yeni medya alanına yönelmekte ve yeni medyanın bireylere ve topluma, kültürel ve politik alanlarda yönelim sağlama işlevi giderek karmaşıklaşmaktadır. İnternetin yanında mobil telefonun ve dijital sosyal ağların, içeriklerinden yararlanma esasları çeşitlenmekte, giderek daha fazla enformasyon ve anlam üretilmekte, iletilmekte ve algı yönlendirmesi yapılmaktadır. Sosyal yaşam alanı dijitalleşmekte, dijital iletişim alanında yeni sosyal yapılar, eylem alanları ve pratikler ortaya çıkmaktadır.

¹ Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü Öğretim Üyesi.

Bu çerçevede bu çalışmanın problematiği, şöyle ifade edilmektedir: Dijital sosyal ağlarda, bireysel ve kitlesel iletişim giderek artan bir ivme ve yoğunluk kazanmaktadır. Dijital sosyal ağlar, kullanıcılarına yeni olanaklar sağladığı gibi risk ve sınırlandırmaları da içinde taşımaktadır. Dijital sosyal ağların yoğun kullanımı, iletişim bilimi perspektifinden geliştirilen teorilerin, dijital sosyal ağların evrimini ve gelişim eğilimini analiz ederek, yeni perspektifler ortaya koyması gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede Eleştirel Eylem Teorisi (Habermas,1992a; 1992b; 1981a; 1981b), Sembolik Etkileşimcilik (Mead,1980;Blumer,1973) ve Kültürel Çalışmalar (Hepp, 2011; Winter, 2010; Grossberg,1999;1994) teorik perspektiflerinin irdelenmesi anlam kazanmaktadır.

Çalışmada; dijital sosyal ağların, iletişim biliminin bir araştırma nesnesi olarak konumlandırılarak, kavramsallaştırılması ve Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik ve Kültürel Çalışmalar'ın teorik temelleri ortaya konularak, bu teorik perspektiflerin, yeni medya teknolojileri ile oluşan dijital sosyal ağların, gündelik ve toplumsal yaşamda iletişim pratiklerini dönüştürücü etkisinin belirlenmesinde sahip oldukları analiz ve açıklama potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın araştırma soruları şöyle formüle edilmektedir: Dijital sosyal ağların gelişim ve değişim eğilimleri ve dinamikleri nelerdir ve gündelik yaşam alanına yansımaları nasıl olmaktadır? Dijital sosyal ağlar, dijital sosyal kapitalin yapılandırılmasına nasıl etki etmektedir? Dijital sosyal ağların sağladığı olanaklar ve sınırlandırmalar nelerdir? Dijital sosyal ağların gelişim sürecini, iletişim pratiklerini, etkileşimi ve toplumun demokratikleşmesine etki etme potansiyelini belirlemede Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik ve Kültürel Çalışmaların yetkinliği var mıdır ve hangi perspektifleri sunmaktadırlar? Çalışmada; birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayan real ve dijital sosyal ağların evrim sürecinin, iletişim pratiklerinin ve etkileşimin analizinde Eleştirel Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik ve Kültürel Çalışmaların güçlü bir teorik temel sağladığı ve gelişim eğilimlerinin belirlenmesinde yeni perspektifler sunduğu varsayımından harekete edilmekte ve argümantatif araştırma metodunun uygulanması öngörülmektedir.

2- ELEŞTİREL EYLEM TEORİSİ, SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK VE KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR'IN TEORİK TEMELLERİ VE DİJİTAL SOSYAL AĞLARDA İLETİŞİM PRATİKLERİNİN ANALİZİ İÇİN PERSPEKTİFLERİ

Yeni medya teknolojileri, real sosyal ağların yapısında değişikliklere yol açmakta ve geleneksel ve yeni iletişim formlarını bir arada içeren dijital sosyal ağ ile yeni bir iletişim ve medya kültürü oluşmaktadır. Dinamik ve anlamlı iletişim ağları olan sosyal ilişkiler, internet ve mobil telefon gibi dijital medyanın yaygınlaşması ile iletişim ağlarında yeni sosyal ilişkilerin ve kültürel pratiklerin geliştirilmesini beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede yeni medya teknolojisinin gelişim eğilimleri incelenmeden önce gelişmeleri açıklama potansiyeline sahip olan. Eleştirel Eylem Teorisi (Habermas, 1992a;1992b;1981a;1981b), Eylem Teorilerinden etkilenen Sembolik Etkileşimcilik araştırma geleneği (Mead,1980; Blumer, 1973) ve ilkesel olarak pek çok perspektife açık olan ve geleneksel iletişimden, bilgisayar ve mobil telefon aracılığıyla gerçekleştirilen dijital iletişime kadar geniş bir alanda sosyal, kültürel ve iletişim araştırmalarına odaklanan Kültürel Çalışmalar'ın (Hepp,2011; Winter, 2010; Grossberg,1999;1994) teorik temellerinin ortaya konulması yararlı olacaktır

2.1- Eleştirel Eylem Teorisi Perspektifinden Yaşam Dünyasının İşgali ve Sömürgeleştirilmesine Karşı Dijital Sosyal Ağlarda İletişimsel Eylem Aracılığıyla Çarpıtılmamış İletişimin Olabilirliği

Amaca yönelim süreci, eylem yöneliminin ilgi çerçevesi ve eylemde bulunmanın durumunun konulaştırılmasına göre, Eylem Teorileri farklılık göstermektedir. Tek bir Eylem Teorisi yoktur; Eylem Teorileri, farklı araştırma gelenekleri içinde gelişme eğilimi göstermektedir. Bu çerçevede Amaçlı-Rasyonel ve Normatif Eylem Teorileri ayrımı yapılmaktadır (Donges, Leonarz ve Meier, 2005:109). Amaçlı-Rasyonel Eylem Teorisinin kökleri, onsekizinci yüzyıla dayandırılabilir. Onsekizinci yüzyılda David Hume² ve Adam Smith'in³ çalışmalarında, modern sosyal bilimlerin temellerini, amaçlı bireysel eylemleri ve eylemlerin çok çeşitli sosyal etkilerini ve toplumsal düzenin oluşumu ve sağlamlaştırılması için kurumları ve yapıları açıklama çabalarını belirlemek olasıdır. Ondokuzuncu yüzyılda ise, bireysel eylem temelli araştırmalara neo- klasik ve neo- liberal ekonomi temelli geleneği temsil eden Vilfredo Pareto⁴ ve Max Weber⁵ öncülük etmişler ve eylemin rasyonelleştirilmesine yönelik düşünceler geliştirmişlerdir. Ekonomik temelli Eylem Teorilerinin çıkış noktası, metodolojik bireyciliktir. İletişim bilimi alanında yapılan Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımını⁶ da etkileyen bu perspektifte, “Homo Oeconomicus” olarak ifade edilen bireyin, kendisine sunulan seçenekler içinde tercihini, kendisine en çok yararı sağlayacak esasta yaptığı düşünülmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Eylem Teorileri, Sosyoloji Teorisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu kapsamda normlara yönelimli Normatif Eylem Teorisi, problemlerin çözümünde sosyal normlar ve kültürel değerler, amaç ve araç belirlemede odak noktasına yerleştirilmiştir. “Homo Sociologicus” tasarımına dayanan Sosyolojik Eylem Teorileri insanı, birey olarak değil, bir grubun bir parçası olarak kabul etmekte ve eylemin açıklanmasında; değerlerin, normların, rollerin ve bununla bağlantılı olarak beklentilerin ve bu bağlamda ortaya çıkan sosyal davranışın önemli olduğunu kabul etmektedir. Sosyolojik Eylem Teorileri; Sembolik Etkileşimcilik, Yorumcu Sosyoloji, Eleştirel Eylem Teorisi, Sistem ve

² Filozof, ekonomist ve tarihçi olan David Hume (1711-1776), insan eylemi ve düşüncesi için temel oluşturan bir felsefe çerçevesi ortaya koymuş ve insanların eylemde bulunmak ve düşünmek üzere dünyaya geldiklerini ileri sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. David Hume, Ein Traktat über die menschliche Natur. Cilt I ve II. Theodor Lipps (der.). Hamburg, Meiner, 1989, 1978.

³ Ahlak filozofu ve klasik ekonominin kurucusu olan Adam Smith (1723-1790), insanın eyleminin temel güdüsünü, sempatiden, menfaatin gerçekleştirilmesi amacına kadar geniş bir kapsamda incelemiştir. En önemli kabul edilen çalışması için bkz. Milletlerin Zenginliği. Çeviren: Haldun Derin. İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2011.

⁴ Vilfredo Pareto (1848-1923), Bireylerin özgür, rasyonel ve yarar yönelimli eylemde bulduklarını kabul etmektedir. Rasyonellik kavramı, bu bağlamda yararın en üst düzeye çıkarılmasına yönelik eylemi içermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vilfredo Pareto, Allgemeine Soziologie. Çeviren: Carl Brinkmann. Tübingen, Mohr Verlag, 1955.

⁵ Max Weber (1864-1920) (1978 [1922]), Amaçlı-Rasyonel Eylem Teorisinden hareket etmekte ve sosyal eylemi, diğer insanların eylemine yönelmek olarak kavrayarak, insanlar için bir anlama sahip bulunduğunu düşünmektedir. Aktörlerin karşılıklı ilişkiye girmeleri ve birbirlerini ilgi noktası olarak kabul etmeleri halinde sosyal ilişki ortaya çıkmaktadır. Weber'in bu perspektifi, Sembolik Etkileşimciliğin temsilcileri Mead ve Blumer tarafından sosyal eylemin anlamına odaklanılarak geliştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Max Weber, Soziologische Grundbegriffe. Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen, J.C.B Mohr (Paul Siebeck), (1978 [1922]),s. 1-30; George H. Mead, Gesammelte Aufsätze I. Joas, Hans (der.). Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag,1980; Herbert Blumer, “Der methodologische Standort des Symbolischen Interaktionismus”. Alltagswissen und Interaktion und gesellschaftliche Wirklichkeit 1 – Symbolischer Interaktionismus und Ethnomethodologie. Arbeitsgruppe Bielefelder Soziologen. Hamburg, Rowohlt Taschenbuch Verlag. 1973, s.80-146.

⁶ Yarar sağlama yönelimli Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı, 60'lı yıllarda önem kazanmıştır; kullanımlar ve doyumlar kavramını ilk kez Amerikalı iletişim bilimci ve sosyolog Elihu Katz kullanmıştır. Bu yaklaşımına göre; bir medya kullanıcısı, medya iletilisinden yararlanıp, yararlanmayacağına ya da hangi medya iletilisinden yararlanacağına kendi ilgisine (içerik, format, estetik v.b) ve gereksinimlerine (gerçeklikten kaçış, enformasyon veya eğlenme gereksinimi v.b) göre karar vermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Katz, Elihu.; Foulkes, David “On the use of the mass media as escape: Clarification of a concept”. Public Opinion Quarterly. 3,1962,s. 377-388

Yapılaşma Teorileri ile kesişme noktalarına sahip olmuş ve bu perspektiflerden de çalışılmıştır. Bu çerçevede yirminci yüzyılın ikinci yarısı ve yirmibirinci yüzyılın başında, sistem içinde sosyal eylem (Parsons, 1976; 1973), sosyal eylemin dramaturjisi (Goffman,1975;1974), gündelik eylemin yapısı (Garfinkel,1979;1973; Schütz, 1974; Schütz ve Luckmann,1979), iletişimsel eylem (Lyotard,1999; Habermas, 1992a;1992b; 1981a;1981b), tasarım olarak sosyal eylem (Berger ve Luckmann,1982), genel sistem teorisi ve eylem (Luhmann,1995) ve yapı ve eylem teorileri⁷ (Giddens, 2005;2003; Schimank, 2007;1988; Bourdieu, 2006;1997) ilgi çekici olmuştur.

Sosyal bilimlerde insan eyleminin amacını, araştırmalarının odak noktasına yerleştiren ve sosyal konuları ve süreçleri açıklamak için bir çıkış noktası olarak kabul eden Eylem Teorileri (Habermas,1992a;1992b;1981a;1981b; Garfinkel,1979;1973; Schütz, 1974; Schütz ve Luckmann, 1979; Goffman,1975;1974), eylemde bulunan aktörler, aktörlerin eylemleri ve eylemlerinin anlamını açıklamaya çalışmaktadır. Eleştirel Eylem Teorisinin temsilcisi Jürgen Habermas (1981a:109;1981b:189), iletişimsel eylem yetkinliğini açıklarken, “yaşam dünyası” ve “sistem dünyası” kavramlarından yararlanmışır. Eylemde bulunan öznel katılımçı perspektifinden toplum, belirli bir sosyal grubun yaşam dünyasıdır. Bununla birlikte toplum, katılımçı olmayan gözlemci perspektifinden yalnızca eylemlerin sistemi olarak kavranabilir. Yaşam dünyası ise; toplum, aile, dolayız iletişim, dayanışma ve temel değerlere duyulan bağlılıkla oluşmaktadır. Yaşam dünyasının yapısı, öznel arası anlaşmanın biçimlerini belirlemektedir. İletişimsel eylem yetkinliği ve ona bağlı olan sosyal entegrasyon, yaşam dünyasının evrimi çerçevesinde gelişmektedir. Yaşam dünyası konuşmacı ile dinleyicinin karşılaştığı aşkın yerdir; burada karşılıklı iddialar ortaya konulabilir; iddialar eleştirilebilir veya onaylanabilir; burası karşılıklı anlayışın kazanılabileceği bir yerdir.

Modernitede medya tarafından gerçekleştirilen iletişimin, yaşam dünyası etkinliği olarak anlaşılabilceğini düşünen Habermas (1992a:436), bu iletişimin aile-komşu yaşam dünyasında pratik edilen iletişimsel eylem ile üretildiğini ve kamusal alan olarak ifade edilen alanda gerçekleştiğini öngörmektedir. Habermas, bu bağlamda sosyal entegrasyonun sağlandığı ve yaşam dünyası üyeleri arasında dayanışma yaratıldığı yaşam dünyasında, kamusal alanı tasarlamaktadır. Kamusal alan; iletişim, içerikler ve duruş alma yani fikir betimleme açısından bir ağ olarak betimlenebilir. Yaşam dünyası gibi kamusal alan da iletişimsel eylemler ile yeniden üretilmektedir ve iletişimsel gündelik pratiğin genel anlaşılabilirliğine düzenlenmiştir.

⁷ Eylem-yapı analizlerinde, Yapılaşma Teorisinin temsilcisi sosyolog Anthony Giddens, eylemde bulunanların, eylemlerine olanak sağlayan koşulları, eylemleri içinde ve eylemleri aracılığıyla yeniden ürettiklerini düşünmektedir. Eylemler, yapılar olarak sağlamakta ve onları sınırlandırırken, yapılar da eylemlere olanak sağlamakta ve onları kısıtlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Anthony Giddens, Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojinin Pozitif Eleştirisi. Çeviren: Ümit Tatlıcan; Bekir Balkız. İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2003; Sosyal Teorinin Temel Problemleri. Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki. Çeviren: Ümit Tatlıcan. İstanbul, Paradigma Yayıncılık,2005. Schimank ise, Aktör Teorilerinin, örneğin rasyonel seçime dayalı yarar yönelimli yaklaşımların (Rational Choice), aktörlerin ilgilerinin esas biçimlendirilmesini açıklama nesnesi yapmadığını ve aktörlerin belirli durumlarda izledikleri somut ilgileri göz ardı ettiğini söylemektedir. Bu ilginin ortaya konulması için toplumsal yapı bağlamının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Schimank, sosyal yapıların, eylemlerin karşılıklı etkileri ile ortaya çıktığını, korunduğunu veya yeniden yapılandırıldığını ya da ortadan kaldırıldığını düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ulrich Schimank, Gesellschaftliche Teilsysteme als Akteurfiktionen. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie.40,3. 1988, s. 619-639; “Handeln in Konstellationen: Die reflexive Konstitution von handelndem Zusammenwirken und sozialen Strukturen”. Altmeyden, Klaus Dieter; Hanitzsch, Thomas; Schlüter, Carsten (der.). Journalismustheorie: Next Generation. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 2007, s. 121-138. Bourdieu ise analizlerinde, Karl Marx’ın ve Max Weber’in sosyolojik yaklaşımlarından yararlanmış ve sosyal alanda eylemde bulunan aktörün ve yapının eğilimlerini birlikte göz önünde bulunduran bir teori geliştirmiştir. Bu teorik tasarımın çıkış sorusu, aktörlerin davranış esaslarının, kurallar izlenmeden nasıl düzenlenebileceğidir. Bourdieu, sorusunun yanıtını eylem esaslarının ortaya konulması teorisi olan ve kendisini sosyal dünyanın pratik bilgisine yönelten habitus tasarımını geliştirerek vermeye çalışmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pierre Bourdieu,“Ökonomisches Kapital – Kulturelles Kapital – Soziales Kapital. Die verborgenen Mechanismen der Macht”. Schriften zu Politik & Kultur. Steinrück, Margareta (der.). Hamburg, VSA-Verlag. 1. 1997, s. 49-79; Pierre Bourdieu, Pratik Nedenler. Eylem Kuramı Üzerine. Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul, Hil Yayınları,2006.

Yaşam dünyası katılımcıları, kendilerine yüklenen sosyal entegrasyon, kültürel aktarım ve sosyalizasyon çerçevesinde kendilerini ifade etmekte ve bu anlamda medya aracılığıyla gerçekleştirilen iletişim enformasyonunun ağlaşmasını, duruşu ve fikirleri ortaya koymaktadır. Bununla birlikte medya tarafından gerçekleştirilen iletişim aynı zamanda yaşam dünyası katılımcıları ve alt sistemlerin aracı kurumları olarak ekonomi ve devlet arasındaki etkinlik olarak da anlaşılmaktadır. Yaşam dünyası ile medya kuruluşları arasındaki ilişkiler, ekonominin ve yönetsel ilkelerin, sosyal entegrasyon, kültürel aktarım ve sosyalizasyona müdahale etmemeleri ve onları kendi kurallarının amaç rasyonalitesine göre dönüştürmeleri halinde yaşam dünyası ve katılımcıları için sorunsuz olmaktadır.

Özgür ve eşit bireyler arasındaki mutlak anlamda zorlamasız ve sınırsız tartışma durumunu “ideal konuşma durumu” olarak ifade eden ve “ideal konuşma durumu”; aşkın bir hakikat, özgürlük ve rasyonellik kriteri olarak belirleyen Habermas (1981a:110), bireylerin ideal konuşma durumunda üzerinde anlaştıkları inançları “doğru inançlar”, üzerinde anlaştıkları tercihleri, “rasyonel tercihler”, üzerinde anlaştıkları ilgileri (çıkarları) ise, “gerçek ilgiler” / çıkarlar olarak adlandırmaktadır. Ancak yaşam dünyasından farklı olarak sistem dünyası; devlet, kapitalizm ve kapitalist ya da bürokratik örgütlenmelerden oluşmaktadır. Para ve iktidar olarak nitelendirilen değişim araçlarına sahip olan sistem dünyası, yaşam dünyasını işgal ederek, sömürgeleştirmekte ve iletişimsel rasyonaliteyi engellemektedir. Yaşam dünyasının işgali ve sömürgeleştirilmesi sürecinde kitle iletişim araçları, kamusal alanın yok olmasına, büyük firmalar ise, demokrasinin ortadan kalkmasına neden olmakta ve var olan eşitsizlik yeniden üretilmektedir. Habermas yaşam dünyasını, sistem dünyasının işgal ve sömürsünden kurtaracak bir çare olarak evrensellik ilkesi temelinde bireyler arasında ideoloji ve iktidarın çarpıtıcı sınırlarından bağımsız, açık, dürüst ve bilgilendirici olmayı ifade eden “çarpıtılmamış iletişim” ve “ideal söylem durumu” nun yaratılmasını amaçlayan rasyonelite temelli iletişimsel eylemi önererek; tüm insanların eşit haklarla katıldıkları ideal konuşma ve tartışmaları, dili anlamının aşkın bir temelini, aşkın dil oyunları ve dil egemenliğinin sınırlarının olmadığı bir iletişim toplumu tasarlamaktadır.

İletişimsel eylem kuramında, bireyi çevresini şekillendirmede edilgen bir nesne olarak değil, etkin bir özne olarak düşünen Habermas (1981a:110 v.d.;1981b:119 v.d.), bunu yetkinlik kavramıyla ilintilendirmektedir. İletişimsel eylem aracılığıyla kültürel bilginin iletilebileceğini ve yenilenebileceğini, toplumsal bütünleşmenin sağlanabileceğini ve bireysel özdeşlemenin gerçekleşebileceğini öngörmektedir. İdeal bir iletişim toplumu, ileri sürülen tüm delillerin anlaşılması ve realitenin betimsel olarak yargılanabilmesi halinde söz konusu olabilmektedir. Tartışma yeteneği, yalnızca iletişimin yozlaşmasının ya da sekteye uğramasının önlenmesi halinde ortaya çıkabilmektedir.

Bu çerçevede Habermas (1992a:447), para ve iktidarın belirleyici olmadığı demokratik irade oluşumunu, üç koşulun gerçekleşmesi halinde olası görmektedir. Birinci koşul; yaşam dünyasında önemli toplumsal problem durumlarının algılanması ile bir kriz bilincinin ortaya çıkması, yaşam dünyasının aktörlerinin ortak insiyatiflerinin ekonomik ve yönetsel kolonicilere karşı oluşturulması ve en azından konvansiyonel olarak oynanan iletişim dolaşımının tersine çevrilmesidir. İkinci koşul; yaşam dünyası aktörlerinin ekonomik veya yönetsel olarak örgütlenmiş medya sisteminde görevli olmaları halinde sistemle ilgili etkinliklerinde benzer insiyatifleri kullanmalarıdır. Üçüncü koşul ise; yaşam dünyası aktörlerinin yöntem geliştirmeleri veya alt sistemlerin dolaysız olarak etkilenebileceği sosyal hareketlerle işbirliği yapmalarıdır.

Yeni medya teknolojisinin, kişisel ve toplumsal ilişkilerde neden olduğu değişim, sosyal ağların ve kültürün statik değil, aksine dinamik ve iletişim süreci içinde değişen bir yapıda

olduğuna işaret etmektedir. Bu çerçevede Habermas'ın Eleştirel Eylem Teorisi (1992a; 1992b;1981a;1981b), yeni medyanın yarattığı toplumsallaşmanın, sosyal etkileşimin, yeni iletişim ve etkileşim formlarının ve dijital kamusal alanın irdelenmesi için iyi bir teorik temel sağlamaktadır. Eleştirel Eylem Teorisi, dijital sosyal ağlarda, toplumsal katılım ile toplumun demokratikleştirilmesi potansiyelinin belirlenmesi ve geliştirilmesine odaklı analizler yapılması için yararlı bir perspektif sunmaktadır.

2.2-Sembolik Etkileşimcilik Ya da Bir Organizmanın Sosyal Çevresiyle Etkileşiminden, Dijital Sosyal Ağlarda Bireyselleştirilmiş Kitle İletişimine Yönelim

Sembolik Etkileşimcilik kavramı, Herbert Blumer (1973), tarafından ortaya konulmakla birlikte düşünsel temelleri Georg Herbert Mead'in⁸, William James'in⁹ ve John Dewey'in¹⁰ temsilcileri olduğu Chicago Okulu'nun Pragmatizmine¹¹ dayanmaktadır. Sembolik Etkileşimciliğin fikir babası olarak kabul edilen Mead (1980), insan davranışlarını sembolik olarak iletilen, karşılıklı etkileşim olarak kavrayan ve bu süreç içinde bilincin, bireyin ve toplumun oluşumunu açıklayan bir Sosyalizasyon Teorisi geliştirmiştir. Mead'in (1980) etkileşim ve insan ortak yaşamına odaklı teorisi için "uyum", "eylem" ve "bilinçli özne" anahtar kavramlar olmaktadır. Çevreye uyum sağlayan ve toplumda yaşayan bilinçli özne, sembolik etkileşim aracılığıyla eylemde bulunmakta ve diğer insanlarla iletişime girmektedir. Semboller, bir eylemin bağlantısını ifade etmekte ve aynı zamanda onun ön hikayesine, çerçeve koşullarına ve geleceğine de vurgu yapmaktadır. Her zaman karmaşık bir bağlantıyı temsil eden semboller, kendiliğinden bir davranışa yol açmamakta aksine yorumu gerektirmekte ve yoruma olanak sağlamaktadır.

⁸ George Herbert Mead (1863-1931), Charles Darwin'den, Felsefi Pragmatizmden ve Alman İdealizminden etkilenmiştir. Darwin'in, Evrim Teorisinden esinlenerek, organizmaların çevrelerine uyum sağlayacağı düşüncesini incelemiştir. Amerikan Pragmatizminden etkilenerek, insanların çevrelerine uyum sürecinin bilinçli problem çözmeye odaklı ve eylemle ilişkili olduğunu düşünmüştür. Mead, öznenin eylemi için bilinçli olmayı bir koşul olarak belirlemekte ve bu düşüncesini insanı akıllı ve özgür eylemde bulunan özne olarak belirleyen Alman İdealizminden almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. George H. Mead, Gesammelte Aufsätze I. Joas, Hans (der.). Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag,1980.

⁹ William James (1842-1910), psikoloji bilim dalının kurucusu ve felsefi pragmatizmin en önemli temsilcilerindedir. Gestalt Psikolojisi ve Behavyorizmin temellerini oluşturmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. William James, Pragmatismus: Ein neuer Name für einige alte Denkweisen. Schubert, Klaus; Spree, Axel (der.). Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2001.

¹⁰ ABD'de felsefi pragmatizmin kurucusu olan ve amaç rasyonalitesi üzerinde çalışan John Dewey (1859-1952), insanların kendilerini düzenlemek için yeterince akıllı olduklarını düşünmüş ve sahip oldukları bilgileri, birlikte olmanın ve iletişimin bir işlevi olarak görmüştür. Tek başına iletişimin, demokratik reformların gerçekleştirilmesinde ve gelişmiş bir toplumun oluşumunda etkili olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Dewey, The Public and Its Problems. Chicago, Swallow Press; Ohio University Press, 1954.

¹¹ Pragmatizm, Avrupa idealist düşüncesinden farklı olarak, insanların eylemleri ile problemleri aşabileceklerinden hareket etmektedir. Pragmatizm, mutlaka pragmatik eyleme odaklı olmamakla birlikte pratik eyleme odaklanmaktadır. İnsanın düşüncelerine değil, problem içeren yaşamın, problemleri aşmasına yönelmektedir. İnsanın zihinsel etkinliği, problemlerin çözümü ile gelişmektedir. Önce düşünce yoktur, insan eylemde bulunmak zorunda olduğu için eylemde bulunmaktadır ve problemlerin aşılması ile insanın kendisine, kendi yaşamına ve dünyaya ilişkin belirli tasarımları oluşmaktadır. Bu araştırma geleneğinden, Sembolik Etkileşimcilik Sosyoloji Okulu gelişmiştir. Sembolik Etkileşimciliğin, Pragmatizme benzeyen araştırma soruları vardır. Bu perspektif, Pragmatizm gibi realiteyi, insanın varoluşunu, imal edilmiş ve eylemler tarafından belirlenmiş olarak kavramaktadır. Eylemleri insanın, realitesini belirlemekte ve realiteyi aşmak için insanın eylemde bulunmaya gereksinimi bulunmaktadır. Ancak insan yalnız başlarına eylemde bulunmamaktadır; insan, yalnızca kendi yararını düşünen, yararını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen egoist varlık değildir; insan yaşamını sürdürebilmek için iletişime girmek, işbirliği yapabilmek için konuşmak zorundadır ve bu nedenle de işbirliği yapan varlıktır aksi halde varlığını sürdürmesi olası olmayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Charles S.Peirce, Über die Klarheit unserer Gedanken. Frankfurt, Klostermann, 1985; Andreas Hetzel; Jens Kertscher; Marc Rölli, Pragmatismus. Philosophie der Zukunft? Weilerswist, Velbrück Wissenschaft, 2008.

Sosyolog Blumer (1973), Mead'in (1980), sosyal psikolojik yaklaşımının, sosyolojiyle bağlantısını kurmakta ve Sembolik Etkileşimciliği, sosyal etkileşimlerin pragmatik bir yorumlama metodu olarak belirlemektedir (Alver ve Çağlar,2015:479). İnsan gruplarının eylemde bulunan bireylerden meydana geldiğini ve toplumun yalnızca eylem ile oluştuğunu öngören Blumer (1973:86), eylemde bulunanların etkileşime yöneldikleri ve eylemleri ile onayladıkları, düzenledikleri ve yeniden tanımladıkları ortak semboller ürettiklerini düşünmektedir. Böylece etkileşimin anlamı, karşılıklı yorum değişimi ile gerçekleşmektedir. Etkileşim, karşılıklı değişim eylemi ve sosyalleşmenin temeli olmaktadır. İnsan grupları ve toplum, temelde ve yalnızca eylemde bulunan bireylerden oluşmaktadır. Yalnızca sosyal gerçekler ya da kültürel bir sistem olarak analiz edilemeyen toplum, eylemde bulunan bireyler temelinde açıklanabilmektedir. Eylemde bulunanlar, etkileşim ile ortak semboller geliştirmekte ve sembollere yönelmektedirler. İnsanlar, birbirlerine karşı eylemde buldukları için eylemlerini, şeylerin kendileri için sahip oldukları anlamlar temelinde gerçekleştirmektedirler. Diğer insanların eylemlerinin yorumu ile durumun ortak tanımı yapılmaktadır. Şeylerin anlamı, diğer insanlarla etkileşim ile, anlamlar ise, yorumlama süreci sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bir eylem olarak belirlenen toplum, karşılıklı yorumlama süreci sonucunda oluşmaktadır.

Mead'in teorisi, sosyal psikolojinin önemli bir parçasını ortaya koymakta ve bilinçsiz jestlerle iletilen iletilerden, bilinçli, amaçlı ve kendi denetiminde işaret / dil sembolü ile gerçekleşen iletişime uzanarak, gelişim eğilimini göstermektedir. Diğer insanlarla sosyal temas ve sembolik etkileşim yeteneği ile bireylerin bilinci ve kimliği ortaya çıkmaktadır. Mead'in çalışmaları, açıklamaları, yaklaşımları ve kavramsallaştırmaları, genel bir iletişim teorisi için antropolojik bir temel sağlamaktadır (Krallmann ve Ziemann,2001:202). Mead (1980) etkileşimi, bir organizmanın doğal ve sosyal çevresiyle etkileşimi olarak kavramakta ve öncelikle bir uyum süreci olarak görmektedir. İnsanların sosyal gerçekliği yorumlama, diğer insanlarla etkileşimlerinde sosyal anlam yapılarını tasarlama ve yeniden üretme becerilerinin önemini ve anlamını vurgulayan ve temel kabulü, dünyaya ilişkin ortak bir anlayışın oluşması olan bu teori, geliştirilmesi halinde yüzyüze iletişimin sınırlarından çıkarak, yeni medya aracılığıyla dijital sosyal ağlarda gerçekleşen kişilerarası iletişim alanını açıklama ve geliştirme potansiyeline sahip bulunmaktadır.

2.3-Kültürel Çalışmalar Perspektifinden Çok Seçenekli ve Çok Fonksiyonlu Dijital Sosyal Ağlarda, Üretici İle Kullanıcı Arasındaki Sınırın Yokoluşu Ya da Toplumsal İktidar İlişkilerinin Yeniden Kurulması

İnsan eylemine odaklı bir diğer araştırma geleneği ise, Kültürel Çalışmalardır. Kültürel Çalışmaların referans çerçevesi; Eleştirel Kuram, Semiyotik, Dilbilim ve Eylem Kuramıdır. Kültürel Çalışmalar; dogmatik olmayan, açık ve Marksizme, Psikoanalitik Teorilere, eleştirel bir amaç belirlemesi dolayısıyla da dünyanın etkin değişimine yönelimlidir. Kültürel Çalışmalar, eylem ve iletişimin anlamına yönelmekte ve böylece Post Yapısalcı ve Post Modern Teori gelişimine bağlantısı bulunmaktadır (Hepp v.d., 2009:7 v.d.). Kültürel Çalışmalar'ın ilk temsilcileri olan Hall (1999), Williams (1977) ve Thompson (2006[1963]) kültürel ve toplumsal alanlarda ortaya çıkan dönüşümlere, büyük bir ilgi göstermiş ve bu dönüşümleri araştırma konuları içine almışlardır.

Kültürel Çalışmalar, kural olarak yeniden tasarlamakta / kurmakta, yeniden bozmakta ve yıkmaktadır. Niteliksel sosyal araştırma metodolojisini, etnografi ve söylem analizini, medya bilimi metodunu ve olayların konulaştırılmasını, ilgili bağlam tarafından belirlenen

sosyal ve kültürel anlamı içinde bir metin olarak okumaktadır. Kültürel Çalışmalarda eylemin, anlam yönelimli olduğu, bir anlam taşıdığı ve anlamın eylem pratiği ve bağlamdan çıktığı kabul edilmektedir. Bu çerçevede iletişim ve medya bilimi için de ilginç olan konular kültürel, fenomenler olarak kavranmaktadır (Krotz, 2007:78 v.d.). Kültürel Çalışmalar, gündelik yaşam pratiklerini konuşturmakta, alımlama pratiklerinin analizi ile yaşam kültürünü, sosyal praksis ve iktidar ile ilişkilendirmektedir. Eleştirel medya analizleri, alımlayıcının medya metinleri karşısında konumunun belirlenmesine ve direnme potansiyelinin artırılmasına olanak sağlamayı amaçlamaktadır.

Kültürel Çalışmalar, alımlayıcının medya karşısında konumunu edilgen olarak değil, etkin ve üretken olarak belirlemektedir. Belirli oranda insan için somut anlamı olan metinler ve metin pasajları, zorunlu olarak aynı anlamı içermemektedir. İnsanların metne yükledikleri anlamın göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Grossberg, 1999:13 v.d.). Bu çerçevede Kültürel Çalışmalarda, Post Yapısalcılık perspektifinden, öznenin politik eylem yetkinliği ve yeteneği de tartışılmakta ve Foucault'un (2003;2000) iktidarın direnç oluşturma potansiyeline ilişkin düşüncelerinden yararlanılmaktadır. İnsan eylemi, sosyal durum temelinde, biyografik verilerle, kültürel bağlam ve sosyal ilişkileri içinde sahip olduğu ve geliştirilebilecek etki etme ve şekillendirme potansiyeli ile incelenmektedir. Nesnellik için çaba gösteren ampirik araştırma geleneğinin tam tersine Kültürel Çalışmalar, nesnelere öznelliğini vurgulamakta ve kendini ifade etmeyi teşvik etmektedir. Eleştirel bir yaklaşımla sosyal egemenliğin yapısal çizgilerini ve eşitsizliği göz önünde bulundurmakta, sınıf karşıtlığı içinde iktidar, cinsiyet, etnik ve kültürel farklılıklar, eğitim aracılığıyla sosyal entegrasyonun farklı formları, politik ve medya alanlarında katılım potansiyeli, ifade ve temsil olanaklarının sınırlarının genişletilmesini incelemektedir.

Kültürel Çalışmalar perspektifinden yapılan araştırmalarda (Hepp,2011; Winter,2010), küresel ve ulus ötesi iletişimin gerçekleşmesine olanak sağlayan internet çok yönlü olarak irdelenmekte ve yeni iletişim formlarına odaklanılmaktadır. İnternet ve bilgisayar aracılığıyla iletişim, küreselleşme sürecini teşvik etmekte ve yoğunlaştırmaktadır; çünkü dünya çapındaki ağlaşma, çok çeşitli yaşam alanları oluşturmaktadır. İleri kontrol teknolojileri ve elektroniğe dayalı enformasyon sistemleri aracılığıyla ulusal sınırlara bağlı olmayan deteritoryal pazarlar ortaya çıkmaktadır. İnternet aracılığıyla oluşan yeni iletişim formları ile bilgi ve kültür paylaşımı gerçekleşmekte, yorumlama sürecinde yeni anlamlar keşfedilmektedir. İnternet, ulusal ve devlet sınırlarına bağlı olmayan, teknik olarak erişimi göreceli kolay olan ve kitle medyasından bağımsız olarak kullanılabilen söylemsel bir arena oluşturmaktadır. Kullanıcılar, dolaysız olarak coğrafi bağlama bağlı olmakla birlikte küresel olarak tasarlanmış kamusal alanda etkin olabilmektedirler (Winter,2010:10 v.d.; 16,23,58). Sohbet odaları, zamansal ve mekansal engel olmadan bireyler ve kültürlerarası iletişime ve alt kültürlerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamaktadır. Yeni iletişim formları, kullanıcılarına medya içeriklerini etkileşimle oluşturma olanağı sunmakta ve üretici ile kullanıcı arasındaki sınır ortadan kaybolmaktadır. Bu çerçevede Kültürel Çalışmaların, çok sayıda seçenek sunan ve farklı ilgilere sahip olan aktörlere katılım olanağı tanıyan yeni medya teknolojilerinin oluşturduğu dinamik iletişim alanını açıklama potansiyeline sahip olduğu belirlenmektedir.

3- REAL VE DİJİTAL SOSYAL AĞLARIN ETKİLEŞİMİ YA DA SOSYAL DÖNÜŞÜMÜN META SÜRECİ OLARAK KÜLTÜREL PRATİKLERİN VE İLETİŞİMSEL EYLEMİN MEDYATİKLEŞMESİ

Uzun sayılamayacak kısa tarihinde İnternet¹²'in hızlı gelişimi, kullanıcıya sağladığı olanaklar yelpazesinin genişlemesini beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte İnternet'in geçen yıllar içinde esaslı olarak temel koşulları değişmemiştir. Dağınık, merkezsiz bir yapısı, paket iletimli ayrımcı olmayan bir yönetimi vardır. Diğer bir ifadeyle ağın, birliksel olarak lokalize edilebilecek bir mülkiyeti olmadığı gibi merkezi bir yönetimi de yoktur. Temelde yer alan açık sistem mimarisi ve kullanıcıların etkin katılımı ile oluşan birlik, başarının ve önüne geçilemeyen dinamiğin güvencesi olmaktadır (Abbate,2000:208,217). İnternet kullanıcısının sadece tüketici değil aynı zamanda enformasyonun ve düşüncenin kaynağı olabileceği fikri, Web 2.0¹³ dünya çapındaki ağ ile gerçekleşmiştir. Bu süreçte geleneksel medyanın da dijital ortama yönelimi belirlenmektedir. Yeni medyanın gelişimi ve değişimi dijitalleşme, bilgisayarın kullanımı ve sunumların ağlaşması gibi teknik koşulların yanında teknik yenilikler, değişimi izleyen hizmet başarımı ve yazılımın gelişimi ile olası olmaktadır. Diğer yandan medya örgütleri gibi bireyler, işletmeler, sosyal örgütler ve kurumlar, internet içeriklerini içselleştirmekte ve buna bağlı iletişim pratikleri geliştirmektedir.

Dijital medya teknolojisinin gelişimi ile geleneksel medya kültürünü de içinde barındıran yeni bir medya kültürünün oluştuğu gözlenmektedir. Yeni medya kültüründe; dijital sosyal ağlar, yeni sosyal çevrelere açılmasını sağlamakta ve real sosyal ağlar ile etkileşim içinde bulunan dijital sosyal ağlar, dijital sosyal kapitalin oluşumunu beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede seçilen teorik perspektiflerden; yeni medya teknolojisinin gelişim eğilimi ve sağladığı olanakları ve sınırlılıkları belirleyebilmek için dijital sosyal ağların incelenmesinin anlamlı olacağı düşünülmektedir.

3.1- Dijital Medya Teknolojisi Aracılığıyla Yeni Medya Kültürünün Oluşumu Ve Kültürel Pratiklerin Ve İletişimsel Eylemin Medyatikleşmesi

İnternet ve mobil telefon gibi dijital iletişim medyası, iletişim ağlarının tasarımı, korunması ve değiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dijitalleşme¹⁴, medyanın tüm bant genişliğinde kişisel iletişim medyasından, kitle iletişim medyasına kadar, yeni iletişim potansiyelleri tasarlamak, gerçekleştirmek ve dijital platformda uygulamak için olanak sağlamaktadır (Rusch ve Schanze,2007:99). Dijitalleşmiş medya, yeni bir iletişim tipine, etkileşimli iletişime yol açmaktadır. Dijitalleşme süreci; insanlara mobil telefon, sohbet, E-Mail

¹² İnternet, 1969 yılında ABD'de, Araştırma Kurumlarının dört bilgisayarının, ağlaşması ile ortaya çıkmıştır. Gelişim tarihinde, 1970'li yıllarda, savunma tarafından finanse edilen Ulusal Araştırma Ağı'nın sınırları, 1980'li yıllarda Uluslararası Bilim Ağına genişlemiş, 1990'lı yıllarda ise, küresel ekonomi ve toplum ağına uzanmış; günümüzde küresel bir ağa dönüşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Rainer Rilling, "İnternet". Haug, Wolfgang Fritz (der.). Historisch-kritisches Wörterbuch des Marxismus. 6/II. Imperium bis Justiz. Hamburg, 2004, s.1449. URL: <http://www.rainer-rilling.de/texte/inkrit-internet.html>.12.02.2016.

¹³ Web 2.0'ı oluşturan en önemli yaratıcı teknik weblog ya da bloglardır. Web 2.0, aynı zamanda yorum, diyalog ve giderek etkinleşen kültür için online aktivite sunmaktadır. Bloglar aracılığıyla iletişim basitleştirilmiş ve kitle pazarı için dijital kültür ortaya çıkmıştır. Blogların içeriği oluşturulmakta, gündelik olarak düzenlenmekte, yorumlar yapılmakta, yorumlara yapılan geri bildirimlere yanıt verilmekte ve makaleler yayınlanmaktadır. Web kullanıcısı, kendi metinlerini ve düşüncelerini yayınlama olanağına kavuşmaktadır. Böylece herkesin yazarlık yapma olanağı ortaya çıkmaktadır. İnternet, enformasyona erişimi olanaklı kılarken, bloglar, herkesin enformasyon üretmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tom Chatfield, Digitale Kultur. Çeviren: Carl Freytag. Heidelberg, Springer Spektrum Akademischer Verlag, 2013, s.58.

¹⁴ Dijital kavramı, bilgisayar ve diğer elektronik cihazlarda kullanılan ikili elektronik sistemini ve medyanın uğraştığı, depoladığı ve aktardığı veri formlarının değişimini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Maren Hartmann; Jeffrey Wimmer, "Einleitung. Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft". Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Vogelgesang, Waldemar (der.). Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011,s.9; Friedrich Krotz, "Rekonstruktion der Kommunikationswissenschaft: Soziales Individuum, Aktivitaet,Beziehung". Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Vogelgesang, Waldemar (der.). Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011, s.31.

v.b. çok sayıda yeni iletişim olanakları tanımaktadır. Aynı zamanda telgraf, mektup ya da faks gibi geleneksel kişilerarası iletişim formları, bir ölçüde kendi formlarını sürdürmekte bir ölçüde ise, dijital olarak işlenerek, kullanılmaktadır (Krotz,2007:119,177). Dijital medya teknolojisinin, kişilerarası ve kitle iletişimini biraraya getirmesi, gündelik yaşamda dijital medyanın öğrenilmesi, kullanım alanının genişlemesi, yaygınlaşması ve yeniden üretimi ile yeni bir medya kültürü oluşmaktadır.

Günümüzde medya kültürü, sosyal bağlamda kültürel pratiklerin giderek artan medyatikleşmesiyle ifade edilmektedir. İnsan eylemlerinin ve ortak yaşamın tüm alanları ve iletişim ağları değişmektedir. Her farklılaşma, türsel medyayı ve gündelik yaşamda yeni kullanım ve alımlama formlarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bu gelişme, iletişimsel eylemin medyatikleşmesi olarak kavranabilir. Medyatikleşme, medyanın ve iletişimin gelişim alanına ilişkin çok sayıdaki ampirik fenomenin düzenlenmesini ve birbirleri ile ilintilendirildiği evrensel ve tarihsel bir süreci işaret etmektedir. Bu çerçevede medyatikleşme sosyal dönüşümün, meta süreci olarak anlaşılmaktadır (Krotz, 2008:43 v.d.). Medyatikleşme sürecinin koşulu ve teknik çıkış noktası, medyanın dijitalleşmesi ve yakınsamasıdır. Bu süreçte mobil telefon çok fonksiyonlu bir entegrasyon aracı olarak gelişme göstermekte ve önemli bir rol oynamaktadır; radyo, televizyon ya da basılı medya gibi geleneksel medyayı bir araya getirmekte ve telefon, oyun, müzik ve video oynatma cihazı ya da fotoğraf makinası olarak işlev görmekte, kişisel bilgisayar ve internet ile bağlantı kurulmasına olanak tanımaktadır. Bir mobil telefondan ziyade taşınabilir iletişim, metin ve resim iletişimine olanak sağlayan telekomünikasyon ağına bağlı küçük bir bilgisayar işlevi görmektedir (Krotz ve Schulz, 2006:60 v.d.). Yeni medya kültüründe; geleneksel ve yeni medya ve real ve dijital iletişim ağları, birarada ve içiçe bulunmaktadır. Yüzyüze ve medyatikleşmiş iletişimin içiçe geçtiği, medyatikleşmiş öğrenme pratiklerinin gerçekleştirildiği iletişim ağları, kişilerarası ve toplumsal iletişimin yanında kültürel pratiklerin yeni formlarının ve yeni toplumsallaşma biçimlerinin de ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir.

3.2-Dijital Ağlarda Bireysel Yatırım Stratejisinin Bir Ürünü Olarak Dijital Sosyal Kapital ve Tasarlanmış Cemaatin Oluşumuna Etkisi

Sosyal ilişki, iki kişinin arasında yinelenen teması, farklı zamanlarda ya da eşzamanlı olarak iletişim kurulmasını ve etkileşime girilmesini ifade etmektedir. Sosyal ilişki, temas ve varolan ilişki gibi gelecekteki ilişki beklentisi tarafından da etkilenmektedir (Döring, 2010: 159). Sosyal ilişkinin farklı formları, sosyal desteği beraberinde getirebilmekte ve bu, sosyal kapital kavramı ile ifade edilmektedir. Bourdieu (1997:49 v.d., 63), kapital kavramını madde formunda, eklenmiş formda toplu iş olarak kavramaktadır. Kapital, aynı zamanda her şeyin olası olmasını ya da olası olmamasını sağlamaktadır. Bu kavram, daha çok aktörlerin sosyal alanda kazanç getirebileceklerini düşündükleri türsel şeyleri kullanmalarını ifade etmektedir.

Bourdieu; Ekonomik Kapital, Kültürel Kapital, Simgesel Kapital ve Sosyal Kapital türlerini¹⁵ belirlemektedir. Sosyal kapitali, bireylerin ve grupların, real ya da tasarlanmış ilişkilerinin bir toplamı olarak görmektedir. Sosyal ağ, az ya da çok kurumlaşmış, karşılıklı bağlantıların ve sosyal tanınmanın kurulması ve korunması için gerekmektedir. Sosyal kapitalden güncel ve potansiyel araçların tümü anlaşılmalıdır. Sosyal kapital, sürekli bir ağa sahip olarak karşılıklı tanıma ve kabulün az ya da çok kurumsallaştırılmış ilişkileriyle bağlantılıdır. Bu, erken ya da geç sürede yarar vaat eden ilişkiler için bireysel yatırım stratejilerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmakta ve kendisini sınırlı olarak yetkin ve temsil yeteneğine sahip olarak göstermektedir.

Bu çerçevede sosyal kapital, toplumun maddi ve özel olmayan sermayesi, gücü ve yapabilme kabiliyetidir. Aynı zamanda sosyal ilişkilerden sağlanan yarardır. Sosyal kapital, bir aktörün kendisinin sahip olmadığı ancak sosyal bağlantısının olduğu diğer aktörler aracılığıyla ulaşabileceği araçları ifade etmektedir (Franzen ve Pointner, 2007: 67). Sosyal kapital, aktörlerin dolaysız mülkü değildir; aksine doğrudan diğer kişilerin varlığına bağlıdır ve güncel aktive edilen dolaysız ve dolaylı ilişkilerin bağımlılığı içinde dönüşmektedir. Ancak sosyal ilişkiler, sosyal kapitale aynı değildir. Türsel sosyal bağlam içinde sosyal kapitale dönüşebilmekte ya da dönüşmemektedir. Bununla birlikte sosyal ilişkilerin potansiyelinden farklı esaslarda yararlanılabilmektedir (Hollstein, 2007: 54). Sosyal kapitalin koşulları; farklı esaslarda sosyal ilişkilerin kurulması, geliştirilmesi, korunması ve iyileştirilmesidir. Bu nedenle sosyal kapital, tek başına bireyin bir özelliği değildir ve bireyin çevresiyle ilişkileri çerçevesinde oluşmakta ancak sosyal ilişkilerin yanında bireysel açının da göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir.

Yeni medya teknolojisinin gelişimi ile sosyal ilişkiler, yalnızca real sosyal ağlarda değil, dijital sosyal ağlarda¹⁶ da kurulmaktadır. Dijital ağlarda kurulan sosyal ilişkiler, geniş bir alana yayılmakta ve ağ kullanıcılarının, sosyal çevresini genişleten dijital sosyal kapitalin oluşumunu beraberinde getirmektedir. Williams (2006:596 v.d.), “Köprü Kuran Sosyal Kapital” ve “Bağ Kuran Sosyal Kapital” türlerini belirlemekte ve online ve offline ilişkilerde, sosyal kapitalin ölçüm skalasını ortaya koymaktadır. Köprü kuran sosyal kapital; varolan bağlantılar ile sosyal ağlar arasında ortaya çıkmakta ve farklı arka plana sahip olan bireyler arasındaki ilişkileri ifade etmektedir. Köprü kuran sosyal kapital, enformasyonun yayılmasını, örneğin iş arama sürecinde, bir kimliği ve genelleştirilmiş dolaylı karşılıklılığı gerektirmektedir. Bağ kuran sosyal kapital ise, bir sosyal ağ içindeki dışsal ve sıkı bağlantılardan ortaya çıkmaktadır. Duygusal destek, sınırlı kaynaklara erişim sağlamak ve dayanışma için harekete geçirme potansiyeline sahip bulunmaktadır. Ancak grup karşıtlığını da teşvik etmektedir. Dijital sosyal

¹⁵ Bourdieu'nun belirlediği Ekonomik Kapital; maddi varlığı, geliri ve gelir kaynaklarını kapsamaktadır. Ekonomik kapital, en azından gelişmiş pazar ekonomisine sahip olan toplumlarda göreceli olarak kolay bir biçimde paraya dönüştürülebilmektedir ve mülkiyet hakkı formunda kurumsal olarak güvenceye alınmaktadır. Toplumsal değişimin temel aracı olarak sosyal dünyaya açılan kapının ve kalenin anahtarıdır. Kültürel kapitalin ise, üç farklı türü vardır. Birinci kültürel kapital türü, Nesneleştirilmiş Kültürel Kapitaldir. Nesneleştirilmiş Kültürel Kapital; kitap, ton taşıyıcısı ve sanat eseri olarak belirlenebilir. Buna bir maddi değer biçilmekte ancak kültürel ya da sembolik değeri taşınmamaktadır; ancak zaman içinde kültürel yetkinliğe sahip olunmasını gerektirmektedir. İkinci kültürel kapital türü, Eklenmiş Kültürel Kapital olarak ifade edilmekte ve taşınmayan ancak zaman harcanarak edinilebilen yetenek ve becerileri kapsamaktadır. Üçüncü kültürel kapital türü ise, Kurumsallaşmış Kültürel Kapitaldir ve eğitim ve öğrenim düzeyini kapsamaktadır. Kurumsallaşmış Kültürel Kapital, eğitim kurumları tarafından tasdik ve kabul edilmekte ve genel olarak hukuki çerçevede güvenceye alınmaktadır. Böylece eğitim-öğretimle elde edilen unvan ile meşruiyet resmi bir yetkinliği sağlamaktadır. Bourdieu, Simgesel Kapitalin ise; görünüş, iyi sesleniş, saygı, prestij, şan ya da ün biçiminde ortaya çıktığını ve tanınırlık ve genel kabul olarak kurulduğunu düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bourdieu, a.g.e. 1997, s.51-54v.d.,68 v.d.; 2006, s.108 v.d.

¹⁶ Sosyal ağlar ile iletişim ağları birbirinden farklılık göstermektedir. İletişim ağları, iletişim ilişkilerinin türsel yapıları ya da genel iletişim bağlantıları olarak kavranmaktadır. İletişim ağları, bulunulan yeri aşan iletişim ile belirlenirken, sosyal ağlar, sosyal ilişkilerle betimlenen bir kategoridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Andreas Hepp, “Kommunikationsnetzwerke und kulturelle Verdichtungen: Theoretische und methodologische Überlegungen”. Fuhse, Jan; Stegbauer, Christian (der.). Kultur und mediale Kommunikation in sozialen Netzwerken. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften,2011, s.14.

ağlar, sosyal kapitalin yapılandırılması ve gelişiminde yeni olanaklar sunmakta ve köprü kuran sosyal kapital ve bağ kuran sosyal kapital, dijital cemaatlerin oluşumuna etki etmektedir.

Sosyal ağlar, bireylerin ve sosyal sistemlerin belirlenebilir her türde ve büyüklükte ağlaşmış ilişkiler örneğidir. İnternetin gelişiminden bu yana sosyal ağlar, kendiliğinden oluşmakta ancak genellikle varolan sosyal oluşumlara örneğin kliklere, gruplara ya da örgütlere dayanmaktadır. Diğer sosyal oluşumlara göre üyelik yapısı daha açık ancak daha kısa sürelidir. Sosyal ağlar öncelikle tanışıklık, ortaklık ya da benzer kökenden gelme nedeniyle kurulmaktadır (Schaefers, 2013:116; Götzenbrucker, 2011: 112 v.d.). Dijital sosyal ağlar, sosyal kapitalin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayan tasarlanmış cemaatlerin oluşumuna da olanak sağlamaktadır.

Geleneksel cemaat ile tasarlanmış çevrelerin cemaati arasındaki en büyük fark, online grupların belirgin olarak bir konuya odaklanmasında kendini göstermektedir. Tasarlanmış grubun içinde somut konulara ilişkin enformasyon değişimi, geleneksel cemaatlerde bu formda görülmeyen esasta odak noktasında yer almaktadır. Ancak tasarlanmış cemaatlerde yalnızca enformasyon aktarımı değil, aynı zamanda sosyal destek ve benzer olaylardan etkilenenlerin bilgisayar iletimli cemaat etrafında bir araya gelmeleri, deneyimlerini birbirlerine iletmeleri ve karşılıklı destek vermeleri söz konusu olmaktadır (Wellman ve Gulia, 1999:336 v.d.). Bilgisayar aracılığıyla iletişim ile yardım etme, değişim ve diğer sosyal destekleme formları değişmekte ve gelişmektedir. Real yaşamda aralarında hiçbir bağlantı olmayan insanlar, dijital sosyal ağlar aracılığıyla birbirlerine duygusal destek verebilmektedir. Dijital sosyal ağlar, sosyal kapitalin yapılandırılmasını ve geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun önemli bir nedeni dijital sosyal ağların, her yerden, yeni ve rahat iletişim olanakları sunması ve bireylerin, tercihlerini ve etkinliklerini çok hızlı ve basit bir şekilde paylaşabilmeleridir.

3.3- Dijital Sosyal Ağların Potansiyeli Ve Sınırları

Dijital sosyal ağlar, bir format özelliğine sahiptir. İnternette sosyal ağlar, teknik medyanın sağlamaştırılmış ve kurumsallaştırılmış kullanım esasına ilişkin bir formattır. Format, bir medyanın sosyal kullanımının sonucudur; bir aracın teknik potansiyelinden seçici olarak nasıl yararlanılabileceğini göstermekte ve eylemde bulunan katılımcının bağlamı konusunda yönlendirme yapmaktadır (Neuberger, 2011:36). Dijital sosyal ağlar formatının özelliği, üyelerinin sosyal ilişkilerinin kopyalanması ve görünür kılınmasıdır. Dijital sosyal ağlarda belirlenen seçeneklere göre bireyler, kendi profillerini şekillendirmekte, kendilerine ve sosyal ilişkilerine ilişkin bilgi vermektedirler.

Dijital sosyal ağların altı farklı işlevi belirlenmektedir (Richter ve Koch, 2008: 1240-1241 v.d.). Bu işlevler; kimlik yönetimi, uzman arayışı, bağlam ve güven oluşturma, bağlam yönetimi, kendi ağında etkinliğe ilişkin enformasyon edinme ve değişimdir. Online sosyal ağların işlevlerinden bir olan kimlik yönetimi; kendini temsil etmeye, bilinçli ve kontrollü olarak bir kitleye kendine ilişkin veriler sunmaya olanak sağlamaktadır. Uzman arayışı; bilgi arayışına ve yararlanılmasına olanak sağlamaktadır. Bağlam ve güven oluşturma; güven ve insan ilişkilerinin temel unsuru olarak ortak bir bağlamın yaratılmasını ifade etmektedir. Bağlam yönetimi; ağ içinde kişisel ilişkilerin, arkadaş listesinin sunulması ve verilerin değişimi ile iyileştirilmesidir. Kendi ağında etkinliğe ilişkin enformasyon edinme ve ortak değişim ise, ağ üyeleriyle E-Mail, sohbet ya da yorum yapılarak, iletişim kurulmasını ifade etmektedir.

Dijital sosyal ağlar kullanıcıya enformasyon edinmesi, iletişim kurması, işbirliği yapması ve üretici durumuna gelmesi için yeni olanaklar tanımaktadır. Bireylere, farklı gruplara ve sivil topluma, örgütlenmenin yeni yollarını sunmakta; kullanıcılar, ağ oluşturarak, kamuoyunu amaçlı olarak harekete geçirebilmektedir. Bireylere içerik üretimine katılım

olanağı sağlaması ve konuları, toplumsal ve politik gündeme taşınması, dijital sosyal ağların toplumu, demokratikleştirme potansiyelini göstermektedir.

Tüketicilerin giderek bilinçlenmesi, internet temelli iletişim ve ağlaşma olanaklarını, politik aktivizmin yeni formlarına taşımaktadır. Ağ, politik protestolar için yeni ve önemli fırsat yapısı sunmakta ve kültürel protesto pratiklerini ve sosyal protesto örgütlenmelerinin, değişimini ve genişlemesini beraberinde getiren yeni protesto amaçlarını teşvik etmektedir (Kneip ve Niesyto,2010:365). Dijital sosyal ağlar, protesto eylemlerinin real ve dijital sosyal ağlarda örgütlenmesini teşvik etmekte, kolaylaştırmakta ve olanaklar çerçevesinde protesto repertuarını, geniş bir alana yayarak, hızlı ve maliyetsiz örgütlenme koordinasyonu sağlamaktadır.

İnternet; iletişimi ve beklentileri yapılandırdığı ve kurumsal yapısını ortaya koyduğu için toplumsal bir araç ve bir entegrasyon medyası olarak kavranabilir; çünkü eski medyayı dijital formda korumakta, almakta ve simule etmektedir. Bunlar; gazeteler, kitaplar, oyun ve müzik sunumları, hareketli resimler ve reklam spotlarıdır. Bu çerçevede İnternet, entegre eden meta bir araçtır. İnternet, insanlara yeni iletişim potansiyeli sunan, enformasyonu işleyen, ileten, transfer eden ve koruyan, karmaşık bir iletişim mekanı, bir ağ ve medya birliği olarak kavranabilir. Böylece çok farklı türler veya iletişim kategorileri oluşmaktadır (Krotz,2007:188). Ancak İnternet ve dijital sosyal ağlar, sağladıkları olanakların yanında bazı sınırlılıkları da içinde barındırmaktadır. İnternet, diğer kitle medyasına göre, daha fazla kullanım olanağı sunan ve farklı ilgilere sahip bulunan aktörlerin daha geniş katılımına olanak sağlayan çok seçenekli bir araçtır. Bununla birlikte büyük teknik potansiyeli ve sosyal açıklığı, eylem ve beklentinin karşılıklı uyumu gibi eylem seçeneklerinin anlamlı seleksiyonunu zorlaştırmaktadır (Neuberger,2011:82). Ayrıca yasalara aykırı uygulamalar, bağımlılık, saldırgan enformasyon, propaganda, manipülasyon, şiddet ve pornografik içeriklerle, birey ve toplum üzerinde olumsuz etki de yaratabilmektedir. Bu riskler; özel yaşama ilişkin kişisel enformasyonun toplanması, veri izlerinin sürülmesi, spam, virüs v.b. gibi güvenlik sorunları, sanal kimlik ile yanlış koşullarda arkadaşlık ilişkileri ve siber mobing, casusluk v.b. gibi sosyal tehditler olarak belirlenmektedir (Hogben, 2007:8-24). İnternet ve dijital sosyal ağlarda gerçekleşen iletişim kuşku, anonimlik, yetersiz kişisel bilgiler, iletişim sürecinde bedensel karşılaşmanın olmaması ve tasarlanmış kimlikler ile karakterize edilmektedir.

İnternette ve dijital sosyal ağlarda risklerin, tamamen ortadan kaldırılması olası olmamakla birlikte uygulanabilecek bazı önemlerle azaltılmaya çalışılabilir. Bu önlemler; teknolojinin ard niyetli olmayan kullanıcının korunması doğrultusunda geliştirilmesi, yasal düzenlemelerin yapılması, kullanıcıya medya eğitimi verilmesi yoluyla medya yetkinliğinin kazandırılması ve bireysel korunma stratejilerinin öğrenilmesi olarak ifade edilebilir. Ortaya çıkan sorunlar karşısında dijital kimlik kartının oluşturulması tartışılmaktadır. Dijital kimlik kartının kişisel, kamusal ve ticari faaliyetlerde güvenilirliği sağlayabileceği düşünülebilir.

4-SONUÇ

1980'li yıllardan itibaren ivme kazanan iletişim teknolojisi devrimi, küresel çapta sürmektedir. İletişim ve medya teknolojisinin gelişimi ve ekonomi alanının çok boyutlu dinamizmi ile toplumun maddi temeli dönüşmektedir. İnternet ve mobil telefon gibi dijital medya teknolojileri, gündelik yaşamda giderek daha fazla uygulama alanı bulmakta bireysel ve toplumsal iletişim pratiği olanakları ve formları çeşitlenmektedir. Kültürel formlar, real ve dijital sosyal ağlar aracılığıyla yeniden üretilmekte, geliştirilmekte ve değişmektedir. Günümüzde enformasyona erişim ve toplumsal ve kültürel değişim için önemli bir iletişim teknolojisi olan internet, dijital bir kültür oluşturmakta; üretim, sosyalleşme ve işbirliğinin esaslarını değiştirmektedir. İnternetin ve dijital sosyal ağların olanak sağladığı değişimler,

bireysel ve toplumsal iletişimin ötesine uzanmakta ve özel ya da kamusal alana yönelik olmasının dışında değerler ve anlamlar zincirine de eklenmektedir. Bireysel alandan, serbest zamanın düzenlenmesine, politik alandan, ekonomi alanına kadar geniş bir alanda değişimi beraberinde getirmektedir. Dijital sosyal ağlar ile real sosyal ağlar, etkileşim içinde bulunmakta ve real alanda varolan sosyal kapital, dijital alana taşınabilmekte ya da dijital alanda oluşan sosyal kapital real alanda da kullanılmaktadır. Dijital sosyal ağlar, geleneksel iletişim formlarından daha fazla olanak sağlamak ve eski bağlantıların yeniden kurulması, korunması ve iyileştirilmesinde önemli bir rol oynamakta ayrıca real yaşamda da bağlantı kurulmasını teşvik etmektedir. Böylece real ve dijital ortamlar arasında sınır ortadan kalkmakta ve geçiş olası hale gelmektedir.

Kişisel ilişkilerin iyileştirilmesi ve yeni bağlantıların kurulması ile sınırlı olmayan dijital sosyal ağlar, hibrit esaslarda evrimleşmektedir. Dijital sosyal ağlar, bir yandan farklılıklara yol açmakta diğer yandan ise, iletişimin yatay ve dikey entegrasyonuna olanak sağlayan ortak bir enformasyon mekanı oluşturmaktadır. Bu çerçevede dijital sosyal ağlar, real sosyal alanlardan bağımsız değildir; aksine etkileşim içinde yapılmaktadır. Dijital sosyal ağlar, kısa süreli eğilimler yaratmamakta, kalıcı toplumsal dönüşüme etki etmekte ve bu süreçte yeni iletişim paradigmaları ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede Eylem Teorileri (Habermas, 1992a;1992b;1981a; 1981b), Sembolik Etkileşimcilik (Mead,1980;Blumer,1973) ve Kültürel Çalışmalar'ın (Hepp, 2011; Winter, 2010; Grossberg,1999;1994), birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayan real ve dijital sosyal ağların evrim sürecinin, iletişim pratiklerinin ve etkileşimin analizinde güçlü bir teorik temel sağladığı ve gelişim eğilimlerinin belirlenmesinde yeni, perspektifler sunduğu varsayımının doğrulandığı belirlenmektedir.

Tarihsel olarak uzun bir araştırma geleneğine sahip olan Eylem Teorileri, günümüzde iletişim bilimi tartışmalarında, merkezi bir konuma sahip bulunmaktadır. Yaşamak, düşünmek ve özellikle de iletişim kurmak, genel bir sosyal eylem teorisinin formları olarak görülmektedir. Eylem Teorileri, iletişim bilimi çalışmalarında önemli bir yere sahiptir; çünkü eylemde bulunmak, kültürel ve sosyal realite ve onun oluşum ve gelişim süreçleri için tasarlayıcı olmaktadır (Krotz, 2008:30;2007:57). Kültürel ve toplumsal olarak biçimlendirilmiş bireysel eylemleri, sosyal bilimlerin temel kategorisi olarak kabul eden Eylem Teorileri, hem real hem de tasarlanmış alanlarda iletişimsel eylemin ve eylemin anlamının analizi için iletişim bilimine önemli bir perspektif sunmaktadır.

Habermas (1992a), yaşam dünyası ve sistem dünyası ile ilgili belirlemeleri ile güncel problemleri, modernin medya iletişimi ve medya tarafından oluşturulan kamusal alan ile ilişkilendirmekte ve yaşam dünyası ile yaşam dünyasının içine giren sistem dünyasına ait unsurları ve medya iletişiminin yapılarını, süreçlerini, konum ve işlevlerini ortaya koymaktadır. Yaşam dünyasının kolonileşmesinin ve şeyleşmesinin temel nedeni, para ve iktidar yöneltimli alt sistemlerin oluşumu ve bu sistemlerde etkin olan aktörlerin türsel-amaçsal rasyonel işlevlerine indirgenmesinde değildir; Habermas için problem, ekonomik ve yönetsel rasyonalite formlarının eylem alanlarına girmesi ve para ve iktidar olarak medyayı etkisi altına almasıdır. Böylece iletişimi eylem ve toplumsal kurumsal boyutlarla ilişkilendirmekte ve içiçe giren alanları belirginleştirmektedir. Bu çerçevede aktörü ve eylemlerini, araştırmalarının merkezine yerleştiren Eleştirel Eylem Teorisinin, dijital sosyal ağlarda, yaşam dünyasının geliştirilmesi ve sistem dünyasının yaşam dünyası üzerindeki etki ve baskısının sınırlandırılması ve belki ortadan kaldırılması olanağının tartışılması için aktörün eylem yetkinliğinin geliştirilmesi ve kamusal alan yaratılması olanaklarını ortaya koyma çabası anlamlı olmaktadır.

Eylem Teorileri gibi Sembolik Etkileşimcilik de eylem kavramına odaklanmakta ve insanların şeylere yükledikleri anlama göre eylemde bulduklarını öngörmektedir. Bireyin toplumsal eylem sürecindeki etkin rolünü vurgulayan Sembolik Etkileşimcilik, bireylerarası ve grup etkileşimini, iletişimin koşulları ve handikapları temelinde karşılıklı uyum olarak belirleyen ve bu yaklaşımı ile enformasyonun iletimini, araştırmalarının odak noktasına yerleştiren geleneksel ve çizgisel İletişim Modellerinden¹⁷ farklılık göstermektedir. Sembolik Etkileşimcilik, “bireyselleştirilmiş kitle iletişimi” analizleri için açıklama potansiyeline sahiptir ve bireylerarası etkileşime odaklı mikro analizlerden, kitle iletişimine yönelerek, makro analizler için de bir perspektif oluşturmaktadır (Alver ve Çağlar, 2015:483). Sembolik Etkileşimcilik, iletişim biliminin iki önemli noksanlığını giderebilecek tek teoridir. Birinci olarak iletişimin, esas özelliklerinden soyutlanmadan içsel ve dışsal bir süreç olarak nasıl işlediğini gösterebilen karmaşık bir iletişim modelidir. İkinci olarak ise, iletişimin anlamını ortaya koymaktadır. Karmaşık iletişim sürecinde insanın tarihsel, kültürel ve varoluşsal oluşumunu nedenselleştirmektedir (Krotz, 2008:37). İletişim bilimine temel oluşturan en eski araştırma geleneklerinden biri olan Sembolik Etkileşimcilik, insan davranışlarını sembolik iletilmiş etkileşim olarak kavrayan ve bilincin, bireyin ve toplumun oluşumunu, kültür ile iletişim yapıları arasında bağlantı kurarak, açıklayan bir sosyal teoridir ve sağladığı bu teorik temel ile etkileşime odaklı yeni medya araştırmaları için bir perspektif sunmaktadır.

Sembolik Etkileşimcilik gibi bireyi üretken olarak kavrayan ve yorumlama sürecinde anlam oluşturduğunu öngören Kültürel Çalışmalar, iletişim bilimi araştırmaları için analiz potansiyeline sahip bulunmaktadır. İnsanlar yalnızca anlam yapılarından yararlanmamaktadır; dünyaya anlam verdikleri ve eylem yaptıkları sürece anlam sistemlerinden, kültürel farklılık modellerinden, şemalardan ya da yorum repertuarlarından da yararlanmaktadırlar. Bu nedenle birincil olarak yorum, anlam söylemi ya da anlam yapıları için eylemin ya da konuşma esaslarının nasıl kullanıldığı araştırılmaktadır. Realite, insanların günlük yaşamlarında yöneldikleri anlam yorumu ve yorum kuralları ile ilintilendirilmektedir. Realite, insanlar için anlamlar aracılığıyla kurulmaktadır; çünkü dünya nasıl olduğunu bize sunmamaktadır (Grossberg,1994:21). Anlam ve yorumlamanın yanında gündelik kültürün üretiminde iktidar, ideoloji, eğlence ve haz kavramlarını temel araştırma konuları içine yerleştiren Kültürel Çalışmalar (Winter, 1999:35 v.d.; Fiske,1997:65 v.d.), egemen medyanın, toplumun demokratik dönüşümünü engellediğini vurgulamakta ve toplumsal iktidar ilişkilerinin değiştirilmesinin olanaklarını göstermektedir. Eğlenme kavramını, ideoloji kavramının karşısında konumlandırmakta ve eğlencenin yaşanmasını, egemen ideolojiye bir direnme olarak belirlemektedir. Bu çerçevede Kültürel Çalışmalar, yeni medya kullanıcılarının etkin ve üretken rolünü ortaya koyarak ve geliştirmeyi amaçlayarak, karşı kamuoyu oluşturma ve yeni medyanın toplumu demokratikleştirme potansiyeline dikkat çekmektedir.

Yeni medya teknolojisi, real ve dijital ortamda, geleneksel eylemin ve iletişimin koşullarını ve kurallarını değiştirmekte, zaman içinde uygulamadan kaldırmakta, gündelik yaşam için yeni eylem ve iletişim koşulları ve kuralları ortaya koymakta ve yeni iletişim pratiklerine olanak sağlayarak, anlam bağlantılarını ortaya çıkarmaktadır. Eylem Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik ve Kültürel Çalışmalar; real ve dijital sosyal ağların dinamizmini,

¹⁷ Çizgisel iletişim modellerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Claude E. Shannon; Warren, Weaver, Mathematische Grundlagen der Informationstheorie. Çeviren: Helmut Dressler. München /Wien, Oldenbourg Verlag,1976; Paul Felix Lazarsfeld; Elihu Katz; Rudolf Bischoff, Persönlicher Einfluss und Meinungsbildung. München, Oldenbourg Verlag,1962; Harold D. Laswell, Politik und Moral: Analyse des politisch-sozialen Verhaltens. Çeviren: Heinz Güttler. Stuttgart / Düsseldorf, Ring Verlag, 1957;Wilbur Schramm, Mass communications. Urbana, University of Illinois Press, 1949.

etkileşim sürecini ve anlam oluşumunu açıklama potansiyeline ve yetkinliğine sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte bu teorik perspektiflerden yapılan iletişim bilimi araştırmalarının kapsamının, teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan toplumsal, kültürel ve politik dönüşümlere ve etkileşimlere koşut olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Dijital sosyal ağların daha çok arkadaş ve tanıdıkların buluşma noktası ve kişisel kamusal alan olarak ele alındığı ancak profesyonel reklam, halkla ilişkiler ya da gazetecilik ve eğlence amaçlı kullananlara odaklanan araştırmaların yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Temsili bir araştırma esasında tüm dijital ağ iletişim formlarını göz önünde bulunduran bir tipoloji henüz geliştirilememiştir. Medyayı yararlanma formlarına ya da iletişim pratiklerine göre kategorize etmek ve böylece türsel kullanıcı tipolojisi ortaya koymak zordur. Bununla ilgili yapılmış anlamlı araştırmalar bulunmamaktadır (Krotz,2011:36). Sosyal ağlar alanında yapılan araştırmalar, ağırlıklı olarak sosyal psikolojik ve pedagojik perspektiften gerçekleştirilmekte ve mikro alanda ilişki ve kimlik yönetimine odaklanılmakta ancak meso ve makro alan inceleme kapsamına alınmamaktadır. Kamusal iletişim alanında sosyal ağlar, iletişim bilimi kapsamında önem kazanmaktadır. Bu çerçevede alımlayıcı araştırmaları (kullanımlar ve medya seçimi) ve iletişim araştırmaları (kamusal alanda kendinin temsili stratejileri) ile bağlantı kurulabilir. Gelecekte sosyal ağlar araştırmalarının, sosyal ağları bütünlüğü içinde kavrayacak esasta yapılması gerekmektedir. Bunun için yapısının, dinamiklerinin, düzenlenmesinin, yönetiminin ve formatın evriminin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İletişim bilimi, disiplinler ötesi bir bilim dalı olma iddiası ile farklı bilim dallarında gerçekleştirilecek araştırmalar için bir çerçeve geliştirebilir (Neuberger,2011:83). İletişim bilimi perspektifinden yapılan araştırmalarda, dijital teknolojilerin gelişimi ve dijital sosyal ağların oluşumu, kültürel üretim ve tüketim pratikleri odak noktasına yerleştirilerek, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamda analiz edilmeli ve etkileşim, alımlama ve anlamlandırma pratikleri ile bütünsel olarak irdelenmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Abbate, Janet (2000). *Inventing the Internet*. Cambridge / London, MIT Press.

Alver, Füsün; Çağlar, Şebnem (2015). “The Impact Of Symbolic Interactionism On Research Studies About Communication Science”. *International Conference for Social Sciences and Humanities*. Las Vegas, 16-20 March. *International Journal of Arts & Sciences*. ISSN: 1944-6934. 08, 07. 479–484. URL: <http://universitypublications.net/ijas/0807/html/toc.html>.

Berger, Peter L.; Luckmann, Thomas (1982). *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*. Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag.

Blumer, Herbert (1973). “Der methodologische Standort des Symbolischen Interaktionismus”. *Arbeitsgruppe Bielefelder Soziologen (der.)*. *Alltagswissen und Interaktion und*

gesellschaftliche Wirklichkeit 1 – Symbolischer Interaktionismus und Ethnomethodologie. Hamburg, Rowohlt Taschenbuch Verlag. 80-146.

Bourdieu, Pierre (1997). “Ökonomisches Kapital – Kulturelles Kapital – Soziales Kapital. Die verborgenen Mechanismen der Macht”. Schriften zu Politik & Kultur. Steinrück, Margareta (der.). Hamburg, VSA-Verlag. 49-79.

Bourdieu, Pierre (2006). Pratik Nedenler. Eylem Kuramı Üzerine. Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul, Hil Yayınları.

Chatfield, Tom (2013). Digitale Kultur. Çeviren: Carl Freytag. Heidelberg, Springer Spektrum Akademischer Verlag.

Donges, Patrick; Leonarz, Martina; Meier, Werner A. (2005). “Theorien und theoretische Perspektiven”. Bonfadelli, Heinz; Jarren, Otfried; Siegert, Gabriele (der.). Einführung in die Publizistikwissenschaft. Bern, Haupt Verlag. 103-146.

Döring, Nicola (2010). “Sozialkontakte online: Identitäten, Beziehungen, Gemeinschaften”. Schweiger, Wolfgang; Beck, Klaus (der.). Handbuch Online- Kommunikation. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 159-183.

Fiske, John (1997). “Populäre Texte, Sprache und Alltagskultur”. Hepp, Andreas; Winter, Rainer (der.). Kultur – Medien – Macht. Cultural Studies und Medienanalyse. Opladen, Westdeutscher Verlag. 65-84.

Foucault, Michel (2000). Özne ve İktidar. Çeviren: Işık Ergüden, Osman Akınhay. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Foucault, Michel (2003). İktidarın Gözü. Çeviren: Işık Ergüden. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Franzen, Axel; Pointner, Sonja (2007). “Sozialkapital: Konzeptualisierung und Messungen”. Franzen, Axel; Freitag, Markus (der.). Sozialkapital. Grundlagen und Anwendungen. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 66-90.

Garfinkel, Harold (1973). “Studien über die Routinegrundlagen von Alltagshandeln”. Steinert, Heinz (der.). Symbolische Interaktion. Stuttgart, Klett Verlag. 280-293.

Garfinkel, Harold; Sacks, Harvey (1979). "Über formale Strukturen praktischer Handlungen". Weingarten, Elmar; Sack, Fritz; Schenkein, Jim (der.). Ethnomethodologie. Beiträge zu einer Soziologie des Alltagshandelns. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag. 130-176.

Giddens, Anthony (2003). Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları. Yorumcu Sosyolojinin Pozitif Eleştirisi. Çeviren: Ümit Tatlıcan; Bekir Balkız. İstanbul, Paradigma Yayıncılık.

Giddens, Anthony (2005). Sosyal Teorinin Temel Problemleri. Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki. Çeviren: Ümit Tatlıcan. İstanbul, Paradigma Yayıncılık.

Goffman, Erving (1974). Das Individuum im öffentlichen Austausch. Mikrostudien zur öffentlichen Ordnung. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Goffman, Erving (1975). Interaktionsrituale. Über Verhalten in direkter Kommunikation. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Götzenbrucker, Gerit (2011). "Beyond Impression. Riskante Formen der Selbstpräsentation auf Sozialen Netzwerkseiten am Beispiel von StudiVZ". Fuhse, Jan; Stegbauer, Christian (der.). Kultur und mediale Kommunikation in sozialen Netzwerken. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 107-126.

Grossberg, Lawrence (1994). "Cultural Studies. Was besagt ein Name". Cultural Studies. IKUS Lectures. 17, 18. 11-40.

Grossberg, Lawrence (1999). "Der Cross Road Blues der Cultural Studies". Hepp, Andreas; Winter, Rainer (der.). Kultur-Medien-Macht: Cultural Studies und Medienanalyse. Wiesbaden / Opladen, Westdeutscher Verlag. 13-30.

Habermas, Jürgen (1981a). Theorie des kommunikativen Handelns. Cilt I. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Habermas, Jürgen (1981b). Theorie des kommunikativen Handelns. Cilt II. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Habermas, Jürgen (1992a). Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaates. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Habermas, Jürgen (1992b). Erläuterungen zur Diskursethik. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Hall, Stuart (1999). "Kodieren / Dekodieren". Bromley Roger; Göttlich, Udo; Winter, Carsten (der.). Cultural Studies. Grundlagentexte zur Einführung. Lüneburg, Klampen Verlag. 92-110.

Hartmann, Maren; Wimmer, Jeffrey (2011). "Einleitung. Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft". Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Vogelgesang, Waldemar (der.). Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 7-26.

Hepp, Andreas (2011). "Kommunikationsnetzwerke und kulturelle Verdichtungen: Theoretische und methodologische Überlegungen". Fuhse, Jan; Stegbauer, Christian (der.). Kultur und mediale Kommunikation in sozialen Netzwerken. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 13-30.

Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Thomas, Tanja (2009). "Einleitung". Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Thomas, Tanja (der.). Schlüsselwerke der Cultural Studies. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 7-17.

Hogben, Giles (2007). Security Issues and Recommendations for Online Social Networks. Heraklion, European Network and Information Security Agency.

Hollstein, Betina (2007). "Sozialkapital und Statuspassagen – Die Rolle von institutionellen Gatekeepern bei der Aktivierung von Netzwerkressourcen". Lüdicke, Jörg; Diewald, Martin (der.). Soziale Netzwerke und soziale Ungleichheit. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 53-83.

Kneip, Veronika; Niesyto, Johanna (2010). "Zum Wandel von Medien- und Protestkulturen – Anti-Corporate Campaigns im internationalen Vergleich". Baringhorst, Sigrid; Kneip, Veronika; Maerz, Annegret; Niesyto, Johanna (der.). Unternehmens-Kritische Kampagnen. Politische Protest im Zeichen digitaler Kommunikation. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 365- 388.

Krallmann, Dieter; Ziemann, Andreas (2001). Grundkurs Kommunikationswissenschaft. Mit einem Hypertext-Vertiefungsprogramm im Internet. München, Wilhelm Fink Verlag.

Krotz, Friedrich (2007). Mediatisierung: Fallstudien zum Wandel von Kommunikation. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Krotz, Friedrich (2008). "Handlungstheorien und Symbolischer Interaktionismus als Grundlage kommunikationswissenschaftlicher Forschung". Winter, Carsten; Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich (der.). Theorien der Kommunikations-und Medienwissenschaft. Grundlegende Diskussionen, Forschungsfelder und Theorieentwicklungen. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 29-47.

Krotz, Friedrich (2011). "Rekonstruktion der Kommunikationswissenschaft: Soziales Individuum, Aktivität, Beziehung". Hepp, Andreas; Krotz, Friedrich; Vogelgesang Waldemar (der.). Digitale Medien-technologien. Vergangenheit-Gegenwart-Zukunft. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 27- 51.

Krotz, Friedrich; Schulz, Iren (2006). "Vom mobilen Telefon zum kommunikativen Begleiter in neu interpretierten Realitäten. Die Bedeutung des Mobiltelefons in Alltag, Kultur und Gesellschaft". Ästhetik & Kommunikation, 135. 59-65.

Luhmann, Niklas (1995). "Die gesellschaftliche Differenzierung und das Individuum". Luhmann, Niklas (der.). Soziologische Aufklärung. Die Soziologie und der Mensch. Opladen, Westdeutscher Verlag. 125-141.

Mead, George H. (1980). Gesammelte Aufsätze I. Joas, Hans (der.). Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Neuberger, Christoph (2011). "Soziale Netzwerke im Internet Kommunikationswissenschaftliche Einordnung und Forschungsüberblick". Neuberger, Christoph; Gehrau, Volker (der.). StudiVZ. Diffusion, Nutzung und Wirkung eines sozialen Netzwerks im Internet. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 33-96.

Parsons, Talcot (1973). "Einige Grundzüge der allgemeinen Theorie des Handelns". Hartmann, Heinz (der.). Moderne amerikanische Soziologie. Neuere Beiträge zur soziologischen Theorie. Stuttgart, Ferdinand Enke Verlag. 216-244.

Parsons, Talcot (1976). Zur Theorie sozialer Systeme. Opladen, Westdeutscher Verlag.

Richter, Alexander; Koch, Michael (2008). "Funktionen von Social-Networking-Diensten. Proceeding Multikonferenz Wirtschaftsinformatik". Teilkonferenz Kooperationssysteme.

Universitaet der Bundeswehr München. URL: <http://www.kooperationssysteme.de/wp-content/uploads/RichterKoch2008-mkwi.pdf>. 15.03.2016.

Rilling, Rainer (2004). "Internet". Haug, Wolfgang Fritz (der.). Historisch-kritisches Wörterbuch des Marxismus. 6/II. Imperium bis Justiz. Hamburg. 1445– 1459. URL: <http://www.rainer-rilling.de/texte/inkrit-internet.html>. 12.02.2016.

Rusch, Gebhard; Schanze, Helmut (2007). Theorien der Neuen Medien. Kino-Radio-Fernsehen-Computer. Paderborn, Wilhelm Fink Verlag.

Schaefers, Bernhard (2013). Einführung in die Soziologie. Wiesbaden, Springer VS.

Schimank, Ulrich (1988). Gesellschaftliche Teilsysteme als Akteurfiktionen. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. 40,3. 619-639.

Schimank, Ulrich (2007). "Handeln in Konstellationen: Die reflexive Konstitution von handelndem Zusammenwirken und sozialen Strukturen". Altmeppen, Klaus Dieter; Hanitzsch, Thomas; Schlüter, Carsten (der.). Journalismustheorie: Next Generation. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 121-138.

Schulz, Iren (2011). "Mediatisierte Kommunikationskultur und der Wandel von Beziehungsnetzen im Jugendalter. Die Bedeutung des Mobiltelefons für Beziehungen, Identität und Alltag". Fuhse, Jan; Stegbauer, Christian (der.). Kultur und mediale Kommunikation in sozialen Netzwerken. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 149-166.

Schütz, Alfred (1974). Der sinnhafte Aufbau der sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Schütz, Alfred; Luckmann, Thomas (1979). Strukturen der Lebenswelt, Cilt 1. Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Thompson, Edward P. (2006[1963]). İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu. Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul, Birikim Yayınları.

Wellman, Barry; Gulia, Milena (1999). "Net-Surfers Don't Ride Alone: Virtual Communities as Communities". Wellman, Barry (der.). *Networks in the Global Village. Life in contemporary communities*. Boulder/ Colorado/ Oxford, Westview Press. 331- 366.

Williams, Dimitri (2006). On and Off the Net: Scales for Social Capital in an Online Era. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 11, 2. 593-628. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2006.00029.x/pdf> 24.02.2016.

Williams, Raymond (1977). *Innovationen. Über den Prozesscharakter von Literatur und Kultur*. Frankfurt am Main, Syndikat.

Winter, Rainer (1999). "Spielräume des Vergnügens und der Interpretation. Cultural Studies und die kritische Analyse des Populären". Engelmann, Jan (der.). *Die kleinen Unterschiede: der cultural studies reader*. Frankfurt am Main, Campus Verlag. 35-48.

Winter, Rainer (2010). *Widerstand im Netz. Zur Herausbildung einer transnationalen Öffentlichkeit durch netzbasierte Kommunikation*. Bielefeld, transcript Verlag.

